

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ
ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

А.БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ Өңірлік Университеті

ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ ӘКІМДІГІ МӘДЕНИЕТ БАСҚАРМАСЫНЫҢ "ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННИҢ ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСТЫҚ
МЕМОРИАЛДЫҚ МҰРАЖАЙЫ" КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІ

КОММУНАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ "КОСТАНАЙСКИЙ ОБЛАСТНОЙ МЕМОРИАЛЬНЫЙ
МУЗЕЙ ИБРАЯ АЛТЫНСАРИНА" УПРАВЛЕНИЯ КУЛЬТУРЫ АКИМАТА КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ИННОВАЦИЯ, БІЛІМ, ТӘЖІРИБЕ-БІЛІМ
БЕРУ ЖОЛЫНЫҢ ВЕКТОРЛАРЫ»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

МАТЕРИАЛДАРЫ

II КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ

«ИННОВАЦИИ, ЗНАНИЯ,
ОПЫТ – ВЕКТОРЫ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТРЕКОВ»

II КНИГА

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ/ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Қуанышбаев Сеитбек Бекенович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Басқарма Төрағасы-Ректоры, география ғылымдарының докторы, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының мүшесі;

Жарлыгасов Женис Бахытбекович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Зерттеулер, инновация және цифрландыру жөніндегі проректоры, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор;

Скударева Галина Николаевна, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Мәскеу облысындағы МОУ «Мемлекеттік гуманитарлық-технологиялық университеті» ректорының м.а.; Ресей Федерациясының жалпы білім беру ісінің құрметті қызметкері, Ресей;

Бережнова Елена Викторовна, педагогика ғылымдарының докторы, профессор Мәскеу халықаралық мемлекеттік қатынастар институты, Ресей;

Ибраева Айман Елемановна, «Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы» ММ жетекшісі;

Онищенко Елена Анатольевна, «Педагогикалық шеберлік орталығы» жекеменшік мекемесінің Қостанай қаласындағы филиалының директоры;

Демисенова Шнар Сапаровна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика және психология кафедрасының меңгерушісі;

Утегенова Бибикуль Мазановна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика және психология кафедрасының профессоры;

Смаглий Татьяна Ивановна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің, педагогика ғылымдарының кандидаты; педагогика және психология кафедрасының қауым.профессоры;

Жетписбаева Айсылу Айратовна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Ы.Алтынсарин атындағы әдістемелік кабинетінің меңгерушісі.

«Инновация, білім, тәжірибе-білім беру жолының векторлары»: 2023 жылдың 17 ақпандағы Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. II Кітап. – Қостанай: А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2023. – 1231 б. = «Инновации, знания, опыт – векторы образовательных треков»: Материалы международной научно-практической конференции, 17 февраля 2023 года. II Книга. – Костанай: Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2023. – 1231 с.

ISBN 978-601-356-244-5

Жинаққа «Инновация, білім, тәжірибе-білім беру жолының векторлары» атты Алтынсарин оқулары халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары енгізілген.

Талқыланатын мәселелердің алуан түрлілігі мен кеңдігі мақала авторларына заманауи білім беруді жаңғырту мен дамытудың, осы үдерісте қазақ ағартушыларының педагогикалық мұрасын пайдаланудың жолдарын, мұғалімдерді даярлаудың тиімді технологиялары мен форматтарын әзірлеу мен енгізу мәселелерін, ақпараттық қоғамдағы білім беру кеңістігінің ерекшеліктерін айқындауға, сондай-ақ педагогтердің инновациялық қызметінің тәжірибесін жинақтауға, педагогикалық үдеріс субъектілерін психологиялық-педагогикалық қолдауға мүмкіндік берді.

Бұл жинақтың материалдары ғалымдарға, жоғары оқу орындары мен колледж оқытушыларына, мектеп мұғалімдері мен мектепке дейінгі тәрбиешілерге, педагог-психологтарға, магистранттар мен студенттерге қызықты болуы мүмкін.

В сборнике содержатся материалы Международной научно-практической конференции Алтынсаринские чтения «Инновации, знания, опыт – векторы образовательных треков». Многообразие и широта обсуждаемых проблем позволили авторам статей определить векторы модернизации и развития современного образования, использования в данном процессе педагогического наследия казахских просветителей, вопросов разработки и внедрения эффективных технологий и форматов подготовки учителей, специфики образовательного пространства в информационном обществе, а также обобщения опыта инновационной деятельности педагогов, психолого-педагогической поддержки субъектов педагогического процесса.

Материалы данного сборника могут быть интересны ученым, преподавателям вузов и колледжей, учителям школ и воспитателям дошкольных учреждений, педагогам-психологам, магистрантам и студентам.

ISBN 978-601-356-244-5

УДК 37.02
ББК 74.00

Чем больше дети произносят свои аффирмации, тем больше они будут им искренне верить, что в конечном итоге уменьшит негативные разговоры с самим собой и усилит позитивное мышление.

Данные приемы и методы можно применять и на уроке, и на внеурочных занятиях. Причем именно на внеурочных занятиях у учителя появляется время, просто поговорить с учениками, хотя и на определенную тему. Появляется некая доверительная атмосфера, помогающая лучше узнать друг друга и понять мотивы поведения детей. Данные приемы и методы позитивно сказываются и на обучающихся и у педагогов.

Позитив облегчает достижение ваших целей. Это потому, что когда вы находитесь в позитивном настроении, вы можете принимать более правильные решения. Вы можете смотреть вперед и прокладывать курс, а не просто реагировать на неудачи, с которыми вы сталкиваетесь.

Таким образом, дорогие педагоги в наших руках возможность создать в школе такую позитивную, доброжелательную атмосферу, в которой обучающиеся будут чувствовать себя уютно, успешно и комфортно.

Список литературы

1. Тургунбаева Б. А. Педагогические технологии как условие перехода к компетентностному образованию // Начальная школа Казахстана. – 2006
2. Амирова А.С. Тіл дамыту (әдістемелік нұсқау). – Алматы: Алматыкітап, 2004. – 98 б
3. Жиенбаева С.Н. Кіші мектеп жасындағы балалардың жобалау әрекетінің ерекшелігі // Бастауыш мектеп. – 2008. – №9-10.
4. Сарсекеева Ж.Е. К вопросу о развитии творческой самостоятельности студентов/Сарсекеева Ж.Е., Стоева Л.Н. – 2004 // Международная науч.- практ. конф. "Качество педагогического образования: проблемы и пути повышения". -Алматы: КазНПУ им. Абая, им.- С.18-19
5. Жиенбаева Н.Б. Проблема активности детей младшего школьного возраста: уровни и формы проявления / Жиенбаева Н.Б. // Хабаршы=Вестник. Сер. Психология/Алматинский ун-т им.Абая. – 2002.
6. Жүсіпова Ж.А. Педагогикалық шеберлік: оқулық / Ж. А. Жүсіпова. – Алматы : Экономика баспасы, 2011. – 316 б.
7. Зинатуллина Р.Р. Критерии и показатели психологической безопасности образовательной среды // Вестник ВЭГУ. 2008. – №1 (33): Педагогика. Психология. – С. 163 – 169.
8. Монтессори-материал: Шк. для малышей. М., Рос. Монтессори-Центр Verlag Nienhurs Montessori. B.V. Zehem. – Niederlande: ЧТ «Мастер», 1992.- 80 с.
9. Шаталов В.Ф. Учить всех, учить каждого // Педагогический поиск / Сост. И.Н. Баженова. – М.: Педагогика, 1989. – 60 с.

ӨОЖ 159.99

МОТИВАЦИЯ– ЖЕКЕ АДАМ БЕЛСЕНДІЛІГІНІҢ ҚОЗҒАУШЫ КҮШІ

Жумағалиева А.С.
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті
Педагогика және психология мамандығының
2 курс магистранты
Атырау қ, Қазақстан Республикасы
КазиевКарас Оржанович
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті,
Психология және педагогика кафедрасының меңгерушісі
қауым.профессоры, PhD докторы
Атырау қ, Қазақстан Республикасы
kazi_karas@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада жеке адам белсенділігінің қозғаушы күші ретінде мотивация мәселесі қарастырылады. Мотивацияның маңызы неде? Бұл ұғым тұлғаның күшті және әлсіз жақтарының не екенін жақсы түсінуге көмектеседі және жеке адамның алға қарай дамуына өзіндік түрткі бола алатын ұғым. Сондай-ақ мақалада мотивацияны зерттеуші ғалымдардың еңбектеріне талдаулар жасалады.

Түйін сөз: мотив, мотивация, қажеттілік, іс-әрекет.

Аннотация

В статье рассматривается проблема мотивации как движущей силы активности личности. Какое значение имеет мотивация? Это понятие помогает лучше понять, в чем заключаются сильные и слабые стороны личности, и может служить своего рода стимулом для дальнейшего развития личности. Также в статье будет проведен анализ работ ученых – исследователей мотивации.

Ключевое слово: мотив, мотивация, потребность, действие.

Abstract

The article deals with the problem of motivation as a driving force of personality activity. What does motivation matter? This concept helps to better understand what the strengths and weaknesses of the personality are, and can serve as a kind of incentive for further personal development. The article will also analyze the work of motivation researchers.

Keyword: motive, motivation, need, action.

Қазіргі уақытта ғылымда мотивацияның тұлғалық және кәсіби қасиеттерді дамытуға әсер ету контекстінде жеткілікті түрде зерттелмегендігі көптеген ғалымдардың, психологтардың еңбектерінде (В.Г.Асеев, Т.О. Гордеева, Е.П. Ильин, А.Н. Леонтьев, А.К. Маркова, Ю.Б. Орлов, С.Л. Рубинштейн, П.М. Якобсон және т.б.) және шетелдік авторлар (А. Маслоу, Г. Олпорт, Б. Скиннер), Л.Фестингер, З. Фрейд, Х.Хеккаузен т.б.) қарастырылған. Өртүрліавторлардың көзқарасы бойынша мотивация – адамның белсенділігін анықтайтын және оның іс-әрекетінің бағытын анықтайтын ынталандырушы факторлардың жиынтығы[1, б.221].

Мотивация ұғымы-адамның нақты бірмақсатқа жетуге бағытталған талаптану жүйесімен түсіндіріледі. Мотивациялық жүріс-тұрыс “Адам нені қалайды? Ол неге ұмтылады?” сұрақтарына жауап береді. Адамның талабы әрқашан басым қажеттіліктердің жүзеге асуымен байланысты болады. Адамдар жүріс-тұрысының негізінде белгілі бір қажеттіліктер болады. Қажеттілік бұл адам бастан кешіретін мұқтаждық қанағаттануы, адам тіршілігі, оның жеке адамдық тұтастығын сақтау үшін өмірлік маңызды болып табылады. Адам өзінің тіршілік етуі, дамуы және жетілдіруі үшін өзінің қажеттіліктерін қанағаттандыруы үшін құралдар мен белсенділіктерді қажет етеді. Адам қажеттіліктері әртүрлі болады [2, б.27-29].

Қазіргі кездеқажеттіліктің материалдық (тамақ, киім, тұрғын үй, жылылық т.б.) және рухани (қоғамдық өмірге, еңбекке, қарым-қатынасқа,білім алуға, творчество т.б.) түрлерін бөліп шығарады. Мұндағы қажеттіліктердің кез-келген жіктелуі де шартты болады. Қажеттіліктер-адамның барлық психологиялық іс-әрекеті, оның ақыл-ойы, сезімі еркі құрылатын ең басты негіз болып табылады.

Адам қажеттіліктерінің негізі оның күші, пайда болу кезеңдері мен қанағаттандырылутәсілдерімен сипатталады.

Қажеттілік мотивация құрылымында ерекше орын алады. Қажеттілік кез-келген іс-әрекет белсенділігінің бастау көзі болып табылады. Іс-әрекет сәйкес қажеттілікті қанағаттандыру құралы болып табылады. Осылайша, қажеттілік іс-әрекет субъектісінің белсенділігінің жалпы бағыттылығын көрсетеді.

Қажеттіліктің заттану процесі дегеніміздің өзі оның мотивке көшуі (трансформациясы). Субъект белсенділігінің бағыттылығы нәтижеге жетуі және жекелеген әрекеттің қасиеті, оның алдында тұрған мақсатқа қалай тәуелдігіне байланысты, мотив іс-әрекетті толық себептендіреді.

Іс-әрекет субъектісінің осындай тәуелсіздігі, іс-әрекеттің сыртқы себептері субъектіге ылғи әрқашан ішкі шарттар арқылы әсер етуінен көрінеді. (Рубинштейн С.Л.) [3, б.262].

Мотивтер қажеттіліктермен затталына отырып,бұл қажеттіліктер мотивтің бағыттылығын анықтайды. Бір адамның бойында сансыз көп қажеттіліктердің болуы мүмкін емес, бірақ мотивациялық сфераның байлығы олардыңөртүрлілігі және өзара толықтыруларданбайқалып отырады. Мотив сферасындағы қажеттіліктердің өзара әрекеттесуі бір-бірін күшейтеді немесе әлсіретеді, ал олардың өзара қарама-қайшылыққа түсуінің нәтижесі-аморальдық жүріс-тұрысқа әкеп соғауымүмкін.

Жеке адамның мотивациясының анықтайтын шешуші фактор-ол өмірлік мақсатқа, мағынасына байланысты танымдық белсенділігі. Мақсат, саналы түрде анықталады, яғни, болашақ нәтижені сөз арқылы алдын-ала мақтау, әрекеттің бейнеленуі, оның мүмкін болар салдарының, жалғасуының, бейнесі, аралық және соңғы нәтижелер бейнесі.Мақсат мотивацияның детерминалы ретінде шығады, адамның тікелей сыртқы әсерден қатысты түрде тәуелсіз бола алу қабілеттілігін көсетеді.

Мотив-бұл адамның белгілі бір әрекет үшін саналы меңгерілген талаптануы. Ол адамның өзінің қоршаған жағдайын және алдына қойған мақсатын бағалау, ақылға салу, есептеу деңгейіне байланысты мазмұны анықталып қалыптасады.

Мотивация механизмінің дамуын талдағанда адам мотивациясының ерекшеліктерін алдын-ала анықтау мәселесінің маңызы зор. Адам мотивациясының төмендегідей бірнеше ерекшеліктері бар:

- адам мотивациясының шығу тегі әлеуметтік сипатта болады. Оның қажеттіліктерінің заттылығы қоғамдық өндірістің нәтижесі болып табылады. (А.Н.Леонтьев,Мильман);
- адам мотивациясының биологиялық мотивациядан айырмашылығы-қоғам қажетіне жауап береді.
- адам мотивациясына онтогенез барысында арнаулы бағытталған негізгі мазмұнын тәрбие процесі белгілейтін қалыптастырушы ықпалдың әсері зор.(Иванчук, Симонов);
- адам мотивациясы-интеллект, сөйлеу, санамен тікелей байланысты. (Ковалев, Хекхаузен);
- адам мотивациясы ерік процестері көмегімен жүзеге асырылады.
- адам мотивациясының тұрақтылығы, ситуациялылығы, функционалдық дербестігі организм қалпына байланысты болады.
- адам мотивациясының өмірлік алыс мақсаттарға бағытталынуы. (Баранидзе, Обуховский);
- іс-әрекеттің полимотивациялық сипаты мотивтердің қажеттіліктерге поливалентті қатынасы (Додонов, Имедадзе);
- икемділігі, өзара ауыспалылығы (Дилитекский)

Сонымен, мотивация—бұл іс-әрекеттің бірнеше түрлерінде жүзеге асатын, адамның қажеттіліктерін анықтайтын мотивтердің жиынтығы ретінде қарастырылатын күрделі психологиялық құбылыс. Адамның іс-әрекетінің әрбір түрі көп мағыналы мотивтерден тұрады. Мотивтердің пайда болуы, өзара қатынасқа түсуі, құрылымдық деңгейі нақты адамның тұлғалық ерекшеліктеріне және іс-әрекеттің өзіндік ерекшелігіне байланысты болады.

Мотивті адамның белсенділігінің себептері ретінде түсіндірудің алғашқы талпыныстары антикалық дәуірден басталады. Аристотель өзінің “Жан туралы” трактатындажан функцияларының ішінен “бір нәрсеге” деген немесе “бір нәрседен” адамның ұмтылысын бөліп көрсетеді. Платон мотивтердің шиеленісін жанның ақылды бөлігімен ашкөз бөлігі арасындағы күрес ретінде қарастырады [4, б.14-15].

Мотивация туралы теориялар ежелгі грек философтары мен теологтары ілімдеріндегі рационализм және иррационализм бағыттарымен бірге дамыды. XIX ғасырдың ортасына дейін ықпалы басым болған рационалистік позициясы бойынша, адам жануарларға еш қатысы жоқ ерекше жаратылыс ретінде қарастырылды. Тек адам ғана сана, ақыл-ой, ерік-жігерге ие бола алады. Бұл бағыт бойынша мотивацияның қозғаушы күші- адамның ақыл-ойы мен санасы және еркіменбайланысты. Иррационализм негізінен жануарлар әлемі туралы ілім болды. Мұнда жануардың адамнан ерекшелігі оның жүріс -тұрысы еріксіз, санасыз, биологиялық жоспарда жүзеге асып, органикалық қажеттіліктерге сүйенеді.

Мотивация туралы психологиялық теориялардың дамуындаXVII-XVIII ғасырда жоғарыдағы аталғанидеялар (рационалистік, иррационалистік) негізінде құрылған екі теорияның маңызы зор болды.

Бірінші, адам іс-әрекеті мен жүріс-тұрысын рационалистік тұрғыда түсіндіруші “Шешім қабылдау” теориясы-экономика саласына математикалық білімдердің енгізілуіне байланысты адамның экономикалық жүріс- тұрыстық шешім қабылдауы. Кейіннен, бұл адам іс-әрекетінің барлық сферасына қатыстырылды.

Екіншісі- адам іс-әрекеті мен жүріс-тұрысын иррационалдық тұрғыда түсіндіруші “Автоматизм” теориясы- осы ғасырдағы механика жетістіктері нәтижесінде пайда болып, кейіннен тірі организмнің сыртқы әсерге тума, автоматты, механикалық жауабын қарастыратын рефлекс идеясымен жалғасты. Бұл теориялардың бірі-адам, екіншісі-жануар жүріс-тұрысын түсіндіруге бағытталған, бір-біріне тәуелсіз, жеке және философиялық ілімдердің екі үлкен лагеріне негізделген, жеке адамның мотивациясының қозғаушы күші туралы бұл теориялар XIX ғ. аяғына дейін өмір сүрді [5, б. 8-11].

З.Фрейд бойынша, мотивация биоэнергетика емес, психознергетиканы көрсетеді, бұл жүріс-тұрыстың психикалықсебептілігін бейнелейтін оның динамикалық сипаттамасы. Ол құрастырған мотивацияның бастапқы3 компоненті бар: “Мен”- жеке адамның өзіндік санасы. “Оно”- санадан тыс құмарлық. “Жоғарғы-Мен”өмір әрекеті барысында жеке адам санадан тыс игерген моральдық стандарттары, тыйымдары, ынталандырулары. Жеке адамның бағытталған белсенділігі болып жоғарыда аталған компоненттердің арасындағы қарама- қайшылықтардың нәтижесі табылады [6, б.222].

Мотивация механизмдерін зерттеу бихевиористік мектепте орталық орын алған. Мотивация мазмұнын анықтау үшін бихевиоризм ілімінде“драйв” деген арнайы түсінік енгізіледі, яғни ол- адамды немесе жануарды белсенді болуға мәжбүр ететін стимул немесеқозғаушы. Өзінің психологиялық мазмұны бойынша, инстинкт түсінігімен сай келеді.

Мотивациялық теориялардың дамуының келесі күрделі кезеңі- XXғ. 30-шы жылдарынан басталды. Бұл тек адам мотивациясының қозғаушы күшін түсіндіруге бағытталған мотивацияның арнайы психологиялық теориялары. Бұлсол кездегі психология ғылымындағынегізгіпсихологиялық бағыттар немесе мектептердің ғылыми зерттеу жұмыстарымен тікелей байланыста дамыды.

К.Левин мотивация динамикасын алғаш индивидуалды жүріс-тұрыста, кейіннен коллективті жүріс-тұрыста қарастырды. Өз теориясындағы “өріс” ұғымын “психологиялық кеңістік” ұғымымен сәйкестендірді. К.Левин концепциясы бойынша; адам жүріс-тұрысының негізгі қозғаушы күші өмірлік психологиялық кеңістіктегі адамдардың мотивтерінің ішкі шиеленісі. К.Левин және Э.Толмен көзқарастары негізінде жүріс-тұрыс екі өзгермеліден: а) бір нәрсені күту; б) мотивтерге айналатын құндылықтар ретінде қарастырылады [7, б.7-8].

Психологиядағы мотивацияға байланысты күрделі теориялардың бірі- американдық психологтар Д.Макклелланд, Д. Аткинсон және неміс психологы Хекхаузен ұсынған іс-әрекет түрлеріндегі “Табысқа жету мотиві”. И.Аткинсон және К.Берчтің- наисторическая и афизиологическая мотивациялық теориялары.

Үшінші күші ретінде танылған жеке тұлғаны зерттеудің тағы бір бағыты -нөркендеу теориясы деп аталады. Бұл теорияны гуманистік психология өкілдері А.Маслоу, К.Роджерс және К.Голдштейн ұсынды. Өркендеу теориясы адамның жетілуге талпынуын, өз мүмкіндігін жүзеге асырылуын белгіледі.

А.Маслоу концепциясы бойынша, әрбір адамда өмірге келген сәттен бастап, белгілі бір қажеттіліктер жүйесі бірге дамып отырады. Олар өзара иерархиялық деңгейлерге бөлініп орналасқан. Қажеттіліктердің деңгейі неғұрлым төмендеген сайын оның адам өмір сүруі үшін маңызы күрделіленіп, адам жүріс-тұрысының қозғаушы күші ретіндегі маңызы артады. Осы төменгі деңгейдегі қажеттіліктер өтелген кезде ғана одан жоғары орналасқан қажеттіліктері бой көрсете бастайды [8, б. 467].

- Физиологиялық қажеттіліктер; (тамақ, демалу, шөл, жыныстық қатынас)
- Қауіпсіздік қажеттіліктері; (өзін, сәтсіздік, қорқыныш жағдайларынан қауіпсіз сезіну, өз-өзін қорғау қажеттілігі),
- Сүйіспеншілік және өзін қабылдау қажеттілігі; (өзінің белгілі бір ортада қабылдануы, танылуы, ұнатуы сезімдеріне бөлену қажеттілігі),
- Өзін құрмет тұтуға қажеттілік (өзінің қажеттілігін сезіну, біліктілік, табысқа жету, құптау, жетістігін мойындату).
- Өзін жүзеге асыруға немесе жетілдіруге қажеттілік; (өз мақсатын, қабілеттерін жүзеге асыру, жеке тұлғасын дамыту).

Бұл теория бойынша, ең маңыздысы- өз-өзін актуализациялауға деген қажеттілік. Қажеттіліктердің иерархиялық жүйесі бастапқы мотивацияның -өзін-өзі актуализациялауды жүзеге асыруға бағытталған. Өзін-өзі актуализациялау олар арқылы адамның даралылығының қалыптасуы үшін бастапқы мотивациялық негіз ретінде анықталады. Өзін-өзі актуализациялаудағы қажеттілік негізінде, адамда белгілі бір жеке адамдық қасиеттердің жиынтығын дамытуға мүмкіндік беретін мотивацияның ерекше типі қалыптасады. Жүріс-тұрыс қажеттіліктер мен қабілеттерге тәуелді және ішкі, сыртқы мотивтер арқылы анықталады.

XXғ. 2-ші жартысында адам жүріс-тұрысының мотивациясын түсіндіруде “әлеуметтік қажеттіліктер” мен “гуманистік” теорияларының маңызы зор болды. Оның өкілдері Д.Аткинсон, Ю.Роттер, Г.Хекхаузен, Г.Маррей Г.Келли, А.Маслоу т.б. мотивация сферасының жан-жақты феномендерін қарастырғанымен олардың келген тұжырымдары мен жасаған қорытындыларының бәріне бірдей ортақ жақтары бар [9, б.173]. Олар:

- Адам және жануар жүріс-тұрысын бірдей түсіндіретін біртұтас, әмбебап мотивациялық теория жасау мүмкін еместігін мойындау;
- Адамның мотивациялық қозғаушы күші тек ішкі шиеленісу деңгейімен сипатталмайтындығына сендіру;
- Адам мотивациясының қозғаушы күші оның белсенділік принципін негізінде адам психологиясына байланысты екенін бекіту;
- Адам жүріс-тұрысының сана арқылы реттеліп отыратындығы;
- Адам мотивациясына ғана тән ерекшеліктерді (әлеуметтік қажеттіліктер, мотив, өмірлік мақсат, танымдық фактор) бөліп шығару;
- Адамның мотивациялық сферасын зерттеу үшін жануарлардың жүріс-тұрысын зерттеуде қолданылатын әдістерді теріске шығару;
- Адам мотивациясын зерттеуге арналған әдістерді іздеу және оны санамен, тілмен байланыстыра отырып жүргізу.

Мотивацияның адам жүріс-тұрысын түсіндірудегі жаңа психологиялық концепциялары арасында адам білімі мен санасына ерекше маңызды орын беретін мотивацияның когнитивті теориялары жоғары орын алады. Іс-әрекетке ынта адамдарда тек эмоцияның әсерінен ғана емес, сонымен бірге танымның ықпалымен де пайда болуы мүмкін.

Осы кезде дүниеге келгенқазіргі кезге дейін адам жүріс-тұрысын түсіндіруде көп қолданылатын теориялардың бірі-“Мотивацияныңкогнитивті “ теориясы. Бұл теория бойынша, негізгі мәселе адам санасы мен біліміне, оның танымымен байланысты феномендерге тікелей байланысты болып саналады.

А.Н.Леонтьевтің “Адам мотивациясының іс-әрекеттік тегі” теориясының маңызы зор. Бұл теория адамның мотивациялық сферасының өзгеру динамикасы мен шығу тегін түсіндіруге бағытталған. А.Н.Леонтьевтеориясы бойынша, адамның мотивациялық сферасы оның басқа да психологиялық ерекшеліктері сияқты өзінің практикалық іс-әрекетінен басталады. Адам жүріс-тұрысының қозғаушы күші осы іс-әрекет барысында жүзеге асатын қажеттіліктерімен сипатталады. Бұл теория бойынша, іс-әрекет құрылымы мен адамның мотивациялық сферасыизоморфизм қатынасына, яғни өзара сәйкестілікке негізделеді. Адамның мотивациялық сферасында болатын динамикалық өзгерістер өз кезегінде қоғамның объективті заңдарына бағынатын іс-әрекет жүйесінің даму бағытына байланысты [10, б.3-4].

Қорытындылай келе, белгіленген мотивациялық факторлар тұлғаның мотивациялық профилін сипаттауда септігін тигізуі мүмкін. Өз кезегінде, мотивация сәтті бейімделуге әсер етеді, психологиялық ыңғайлылық, жұмыстан моральді қанағаттанушылықпен анықталады және шешуші кезеңде маманның тағдырына оған таңдаулы іс-әрекет аймағында әсер етуі мүмкін.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Ә.М. Болтаева Мотивация психологиясы Оқу құралы әл-фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Алматы «Қазақ университеті» 2020.-221б.
- 2 Т.С.Тихомирова, Н.В.Кочетков – Мотивация к обучению и личностная рефлексия:особенности и взаимосвязь у студентов вузов, Психологическая наука и образование, 2017, Том 22, № 3 С. 27 – 29.
- 3 Доронина, И.В. Мотивация и стимулирование персонала: Учебное пособие / И.В. Доронина. – Новосибирск: СибАГС, 2005. – 262 с.
- 4 Ильин Е.П Само детерминация и внутренняя мотивация поведения человека//Вопросы психологии. – 1996.-№3. С.14 – 15.
- 5 Иванов, Ю.В. Соционика и мотивация труда // Управление персоналом.– 2007, №6. – С. 8 – 11.
- 6 Қ. Жарықбаев. Психология. Оқулық. Алматы, «Білім», 1994.-222б
- 7 Киселева, Е.А. Гендерный подход к мотивации персонала // Управление персоналом. – 2008, №6. – С.7 – 8
- 8 Маслоу А. Мотивация и личность. М.: Просвещение, 1998. – 467 бет.
- 9 Тоқсанбаева Н.Қ. Оқыту процесі жүйесіндегі танымдық іс-әрекетініңқұрылымы: Психол. ғыл. канд. дис. – Алматы, 2001.-173 б.
- 10 Рогова Дарья Александровна. "Мотивация труда, как один из факторов повышения использования трудовых ресурсов" Вестник Московского университета имени С. Ю. Витте. Серия 1: Экономика и управление, по. 1 (24), 2018, С. 3 – 4.

УДК 37.032

РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ ПЕРВОКЛАССНИКА И ЕЁ АДАПТАЦИЯ К ОБУЧЕНИЮ В ШКОЛЕ

Жумагалиева Алтынгүль Жанабековна
педагог-исследователь начальных классов,
общеобразовательная школа имени Абая
г.Костанай, Казахстан
E-mail:altusha-zh@mail.ru
Гимельрейх Нажиха Рашитовна
педагог-модератор начальных классов,
общеобразовательная школа имени Абая
г.Костанай, Казахстан
E-mail:nadya_260791@mail.ru

Аннотация

Современная система образования ориентирована на создание условий и поддержку развивающейся личности—субъектов образования. Включение в процесс обучения для первоклассника может быть весьма сложным, связанным с переходом к новому виду деятельности – учебной, активизацией процесса адаптации к обучению в школе. От того насколько успешно будет пройден этап адаптации к обучению в школе зависит дальнейший успех в ведущей учебной деятельности, развитии